

PROBLEMSKA NASTAVA NA KURSU ENGLESKOG POSLOVNOG JEZIKA

Ivana Martinović*

Apstrakt: *Trenutne tehnološke inovacije zahtevaju nove veštine i znanje od studenata na visokoškolskim ustanovama. U tom pogledu, učenje zasnovano na problemu (problem-based learning) se izdvaja kao pristup koji može da ispuni date ciljeve. Rad istražuje implementaciju učenja zasnovanog na problemu u nastavi engleskog poslovnog jezika. Cilj je bio da se istraže stavovi studenata nakon učenja putem rešavanja problema i njihova zapažanja i utisci o problemskoj nastavi.*

Ključne reči: *problemska nastava, nastava stranog jezika, engleski poslovni jezik*

Summary: *Today's technological innovations require new skills and knowledge from the students at higher schools. In that way, problem based learning imposes itself as an approach which can fulfill required objectives. This paper examines the implementation of the problem based model in the English business course. The aim of this paper is to examine student's attitudes after the class including problem based activity and their experience of problem based learning.*

Key words: *problem based learning, teaching foreign language, business English.*

1. Uvod

Mnogi autori su definisali problemsku nastavu polazeći od toga šta u njoj smatraju najvažnijim. Ipak, uz sve razlike, u definicijama su nezaobilazna dva elementa: a) istraživačka aktivnost i b) traženje novih rešenja. To su dve glavne karakteristike ove nastave. Ona se može najpribližnije odrediti kao tip nastave koju karakteriše samostalna istraživačka aktivnost kroz koju učenici, savlađujući problemske teškoće, pronalaze nova rešenja i tako usvajaju naučne istine. Nastava i učenje usmereni su na samostalno saznavanje, trajnu motivaciju i razvoj misaonih sposobnosti učenika u radu determinisanom sistemom problemskih situacija.

1.2. Problem i zadatak (Šta je problem?)

Pojam problem i pojam zadatak ne treba poistovećivati. Zadatak je mnogo širi i obuhvatniji pojam. Učeniku se može zadati da prepriča neki tekst, da nauči pesmu napamet, zapamti i reprodukuje neki sadržaj, da na osnovu nekoliko očiglednih primera izvuče zaključak, da uradi nešto na osnovu poznatog obrasca. Da bi uradio takve zadatke, učenik se oslanja na rutinske operacije. I problem je zadatak koji treba rešiti, ali on se bitno razlikuje od prethodno navedenih zadataka. Problem je zadatak koji ima sledeća obeležja:

- a) nešto nepoznato, neku prazninu koju treba otkriti i popuniti na osnovu podataka i odnosa koji nisu izričito dati;
- b) različit broj mogućnosti za rešavanje (jedna ili više);
- c) veliku kompleksnost (za rešenje treba koristiti veliki broj složenih logičkih operacija);
- d) rešenje se nalazi ne pomoću nekog ustaljenog obrasca (algoritma) nego je za to potreban stvaralački pristup i iskustvo;
- e) rešenjem problema produbljuje se znanje, usvajaju nove strukture saznavanja i razvijaju umne sposobnosti.

* Ivana Martinović, nastavnik stranog jezika, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Srbija

Nešto nepoznato čini zadatak problemom. Time se označava da između cilja i uslova da se on ostvari postoji nesklad. Nema nekih elemenata (podataka) neophodnih za rešavanje pa učenik ne može da reši zadatak na ustaljen način već mora da traži neki novi put oslanjajući se na stvaralačko mišljenje. Pošto je reč o misaonoj aktivnosti posredstvom problemskih situacija, kod učenika dolazi do formiranja sazajnih interesovanja i modelovanja stvaralačkih umnih procesa.

1.3. Problemska situacija

Šta je problemska situacija? Problemska situacija je najvažnija karika problemske nastave. Čine je tri komponente: a) nepoznato znanje ili način rešavanja, b) sazajna potreba koja pobeđuje misaonu aktivnost i c) intelektualne mogućnosti, uključujući stvaralačke sposobnosti i prethodno iskustvo. Problemska situacija sadrži u sebi ne samo predmetno-sadržinsku nego i motivacionu komponentu. Učenik se nalazi pred zadatkom da otkriva nova, dotad nepoznata znanja i načine delovanja. Umno naprezanje praćeno je emocionalnom i nervnom napetošću. Izlaz iz problemske situacije je samo jedan uspešno rešenje problemskog zadatka. Postoji više načina stvaranja, a shodno tome, i tipova, problemskih situacija. M.I. Mahmutov pominje da one nastaju pri:

- susretu učenika sa životnim pojavama i činjenicama koje traže teorijsko objašnjenje;
- organizaciji praktičnog rada učenika;
- pokušajima učenika da analizuju životne pojave koje odudaraju od njihovih pređašnjih predstava;
- formulisanju hipoteza;
- nastojanju učenika da upoređuju i suprotstavljaju;
- nastojanju da se uopštavaju nova fakta;
- istaraživačkim zadacima.

1.4. Proces rešavanja problema

Mnogi autori izučavali su misaone puteve u rešavanju problema (Dž. Bruner, M. Verthajmer, Ž. Pijaže i drugi). Pijaže ističe da se saznanje stiče pomoću misaonih struktura (obrazaca mišljenja). Ukoliko mu te strukture nisu dovoljne da se problem reši, onda je neophodno da ih učenik prilagodi ili izmeni prema zahtevima problema pred kojim se našao. Time se uspostavlja misaona ravnoteža između pojedinca i problemskog zadatka koji on treba da reši. M. Verthajmer i ostali pobornici geštalt teorije smatraju da se problem rešava u četiri faze, a to su: preparacija (upoznavanje elemenata problema), inkubacija (prividan mir u kome misao i dalje deluje), iluminacija (iznenadno rešenje) i verifikacija (proveravanje). U teoriji je najprihvaćenije sledeće objašnjenje procesa rešavanja problema (ono ima neke dodirne tačke sa geštaltističkom teorijom).

- a) Upoznavanje problema: pojedinac upoznaje elemente problema, nastoji da shvati njihove međusobne veze i odnose.
- b) Sužavanje – reformulacija problema: na osnovu analize i upoređivanja raspoloživih podataka sa onim što je zadato, pojedinac uviđa šta nedostaje, u čemu je praznina, koju teškoću treba rešiti i traži način rešavanja.
- c) Postavljanje hipoteze: analizom datog i zadatog, sagledavanjem i lokalizovanjem teškoće pojedinac postavlja hipotezu za rešenje problema.
- d) Proveravanje hipoteze: pojedinac polazi od toga da je postavio ispravnu hipotezu jer je usklađena sa izabranim načinom traženja rešenja i popunjava prazninu u datim podacima. Hipoteza je rešenje koje treba proveriti.

1.5. Artikulacija časa problemske nastave

Organizacija časa problemske nastave zavisi od prirode gradiva koje treba savladati (problema koje treba rešiti), predznanja i iskustva učenika u rešavanju problema, raspoloživog vremena i drugih činilaca. Jedinstven recept ne postoji pa je nastavniku ostavljeno da, na osnovu svoga znanja i iskustva, izabere

organizaciju koju smatra najcelishodnijom u datim uslovima. Čas problemske nastave može se podeliti na sledeće etape:

1. Stvaranje problemske situacije. Na početku časa nastavnik postavlja problemski zadatak nastojeći da stvori atmosferu radoznalosti, da mobiliše pažnju i podstakne interesovanja učenika, izazove misaonu napetost, da ih potpuno motiviše. Problemska situacija može se stvoriti iznošenjem suprotnih stavova o nekom pitanju (problemu) što može učiniti sam nastavnik, a mogu i učenici, postavljanjem teze koja će biti osporavana, anketom, navođenjem neke poslovice ili izreke.

2. Rešavanje problema. U glavnom delu časa učenici će samostalno, koristeći prethodna znanja i iskustvo i aktivno razmišljajući, samostalno rešavati problemske zadatke koje je zadao nastavnik. Mogu se primeniti razni oblici rada – individualni, tandem, grupni. Ako se primenjuje frontalni oblik, onda će dominirati metoda razgovora. U ovoj fazi učenici treba celovito da sagledaju problem, da analizuju date elemente, da utvrde koji podaci nedostaju, a neophodni su da bi se problem rešio, da sagledaju veze i odnose među elementima, da to povežu sa prethodnim znanjima. Ukratko, ovaj deo rada mogao bi se označiti kao analiza, odnosno raščlanjavanje problema da bi se potpuno sagledala njegova struktura, tj. mesto i uloga elemenata u problemu kao celini i da bi se utvrdilo koji element (podatak) nedostaje, a potreban je radi rešavanja. Džerom Bruner tvrdi da u rešavanju problema postoje dva dela: prvo, izvedeni ili intuitivni skok od čulnih podataka do hipoteze do koje se dolazi povezivanjem spoljnih informacija sa unutrašnjim misaonim modelom i drugo, proveru hipoteze uključivanjem novi čulnih podataka koji treba da je potvrde ili obore. Važno je da učenici do njih dođu samostalno, a ne na sugestiju nastavnika. Problem se može rešavati deo po deo dok se ne osvoji celina. O hipotezama učenika se raspravlja, suprotstavljaju se mišljenja. Nastavnik diskretno rukovodi časom iz drugog plana prepuštajući učenicima da budu maksimalno aktivni. Da bi hipoteza bila i rešenje, potrebno ju je dobro potkrepiti činjenicama, tj. treba je obrazložiti. Time i praktičnom primenom ona se verifikuje (proverava). Rešavanje problema je proces u kome učenici ponavljaju ranije gradivo i stiču nova znanja.

3. Vežbanje i utvrđivanje. Da bi se učenici osposobili da stiču znanja rešavanjem problema, u završnom delu časa treba im zadati još neki problem istoga tipa, ali sa nekom novom nepoznicom i tražiti da ga reše. Kad se ponovo susretnu sa sličnim problemom, daleko će ga lakše rešiti, a umeće i da stečeno znanje primene u novoj situaciji (transfer). Vežbanjem i primenjivanjem oni će utvrditi stečena znanja.

4. Domaći zadatak. Davanje problema za domaći rad ne sme da bude rutinski deo posla. Zadaci se moraju unapred pripremiti, a treba ostaviti dovoljno vremena da se učenicima ukaže čemu treba da obrate posebnu pažnju pri rešavanju. Dobri domaći zadaci i kontrola kako su urađeni mnogo će pomoći da se znanja utvrde i obavezivače učenika na pojačanu misaonu aktivnost.

2. Evaluacija problemske nastave

U cilju istraživanja iskustva studenata vezano za metod učenja putem rešavanja problema, sproveden je polustrukturirani intervju sa tri studenta koji pohađaju kurs engleskog poslovnog jezika. Svakom intervju prethodio je čas na kome je rađena problemska nastava. Intervjui su podrazumevali da studenti prenesu svoja iskustva vezana za ovaj novi model učenja tako što će odgovoriti na sledeća pitanja:

- 1) Šta vama znači učenje kroz rešavanje problema?
- 2) Kako se osećate kao student koji je učesnik problemske nastave?
- 3) Sa kojim problemima ste se susreli na času problemske nastave?
- 4) Šta vam se najviše i namanje dopalo, a vezano je za problemsku nastavu?

Intervjui su snimljeni, a zapisi su transkribovani. Intervjui sva tri studenta su kvalitativno analizirani fokusirajući se na pojedinačna zapažanja svakog studenta. Analiza intervju biće opisana u narednom delu.

Stav studenata o značaju problemske nastave

Studenti su doživeli problemsku nastavu kao *vredno iskustvo* i iskustvo koje *motiviše*. Naveli su da je čas poboljšao njihovo znanje o temi koja se istraživala, podstakao usvajanje nove terminologije (novi poslovni termini na engleskom) i potpomogao usvajanje komunikacionih veština, naročito veština prezentacije. Studenti su spomenili *relevantnost* i *autentičnost* zadatka. *Autentičnost* je definisana kao deo realnog

životnog iskustva, mogućnost da se susretnu sa vrstom problema sa kojim će se susreti kao profesionalci, što je ilustrovano u sledećem navodu.

„Problemska nastava je veoma interesantna. Problem koji smo rešavali na času je jedan od najčešćih problema u poslovnom okruženju i zato je za mene važno da naučim da razgovaram o toj temi. Pomoći će mi u budućnosti.“

Studenti kao učesnici u problemskoj nastavi

Studenti su definisali problemsku nastavu kao prijatno iskustvo i izrazili zadovoljstvo što im je ponuđena mogućnost rada kroz primenu ove metode. Takođe, studenti su naveli da je učenje kroz rešavanje problema *izazovno* i *korisno*, i da im pruža osećaj zadovoljstva i samopouzdanja.

„Dok rešavamo problem osećam se kao istraživač. Zaista, prepoznavanje problema i i istraživanje načina da se problem reši je bilo uživanje za mene.“

Šta se studentima najviše i najmanje dopalo

Većina studentata imala je pozitivan stav prema problemskoj nastavi, ističu da im je bilo jasno šta je cilj takvog rada, kao i stav da je ova nastavna metoda mnogo prikladnija u nastavi stranog jezika u odnosu na tradicionalnu metodu.

„Mislim da je ova vrsta nastave od velike koristi za studenta. U stvari, cilj ovakvog rada je da se studenti ohrabre i, što je još važnije, da se nateraju da razmišljaju. Veoma je važno da se koristi na kursu stranog jezika ...jer smatram da nikome nije interesantna gramatika koja se obično radi na časovima engleskog...“

Studenti su takođe spomenuli da im se svideo rad u grupama i naveli da smatraju da ih zapravo ta vrsta aktivnosti priprema adekvatno za buduću karijeru, podstiče ih da sarađuju da bi rešili probleme i da preuzmu odgovornost za sebe i članove grupe, kao i da cene različite stavove drugih.

Sva tri ispitanika podržali su primenu problemske nastave i veruju da je ovaj oblik nastave „korisniji“ i „interesantniji“ od predavanja na tradicionalan način. Takođe, sva tri ispitanika su potvrdila da je učenje kroz rešavanje problema „poboljšalo njihove veštine donošenja odluke“ i da ih je povežalo sa stvarnim svetom njihove profesije.

Problemi sa kojima su se susreli

Sva tri studenta su istakli kao manji problem nedostatak znanja vezan za profesiju iz koje dolazi problem, vremensku ograničenost tokom zadataka.

Jedan student je objasnio da ranije nije često bio uključen u grupne diskusije na stranom jeziku i naglasio je potrebu da je studentima potrebno da imaju više mogućnosti da učestvuju u razgovoru na engleskom jeziku da bi izgradili sigurnost u sebe i veštine koje su neophodne da bi preuzeli aktivne uloge u problemskoj nastavi.

Zaključak

Rad se bavio upotrebom problemske nastave na času engleskog poslovnog jezika. Rezultati intervjua pokazuju da inkorporacija učenja kroz rešavanje problema u nastavni plan stranog jezika ohrabruje studente da preuzmu odgovornu ulogu u procesu učenja, povećava nivo jezičkog znanja studenata u procesu učenja, čini sadržaj nastavnog plana mnogo autentičnijim, predstavlja kombinaciju učenja stranog jezika i znanja iz profesije studenata. Iskustva studenata vezano za ovaj novi nastavni metod pokazuju pozitivne rezultate njegove primene na času stranog jezika i ističu korist koju studenti mogu da imaju kroz primenu ove nastavne metode.

Literatura

- [1] Spajić, N. (2004) „O nekim pitanjima pripremanja i izvođenja problemske nastave“, *Pedagoškastvarnost*, Novi Sad
- [2] Stojaković, O. (2005). „Problemska nastava“, *Obrazovna tehnologija*, Pedagoški fakultet, Beograd
- [3] Vilotijević, M. (1999) *Didaktika-didaktičke teorije i teorije učenja*, Beograd: Naučna knjiga, Učiteljski fakultet